

PATRIMONI HISTÒRIC HOMENATGE

'Perseguits i salvats' és el projecte de la Diputació per senyalitzar 4 rutes del Pirineu lleidatà a 5 comarques que explicaran la història dels jueus evadits del nazisme. No deixa de ser curiós que mentre ells creuaven buscant la salvació, aquí molts recorrien el camí oposat per escapar-se de la dictadura. Tots fugien de totalitarismes.

Històries per no oblidar mai

La Diputació senyalitzarà quatre rutes de l'evasió jueva pels Pirineus lleidatans

R. BANYERES

LLEIDA | La Història té multitud de capítols vergonyosos, encara que sens dubte un dels que s'emporten la palma és l'holocaust nazi. Malgrat que sorgeixin veus que s'atreveixin a negar-lo o a pesar de les comparacions banals de les quals és objecte. La II Guerra Mundial (1939-1945) i el règim de Hitler van comportar l'èxode de milers de jueus des d'Europa cap a Amèrica i Palestina, entre altres destins. Els Pirineus més agrests, les seues fredes temperatures i senders nevats es van convertir llavors en camins d'esperança per a unes 80.000 persones, sobretot resistents francesos, aviadors aliats i evidentment jueus (es calcula que entre 15.000 i 20.000) fugint de la barbàrie.

Precisament per recordar "uns fets que mai no han de tornar a repetir-se", en paraules del president de la Diputació de Lleida, Joan Reñé, la corporació provincial va presentar aquesta setmana el projecte *Perseguits i salvats*, que pretén senyalitzar 4 rutes emmarcades en la vintena d'itineraris d'evasió que es van forjar al Pirineu de Lleida. L'esdeveniment va ser avalat per l'ambaixador israelià a Espanya, Alon Bar, que va lloar la iniciativa i va visitar el Parc Nacional d'Aigüestortes, una de les destinacions preferides pels israelians que visiten Lleida.

Els Pirineus lleidatans es van convertir a partir de la tardor del 1939 en un escenari important com a lloc de pas i estada dels evadits. Per això, les 4 rutes se centraran en Aran, Pallars Sobirà, Alt Urgell, Cerdanya i Alta Ribagorça.

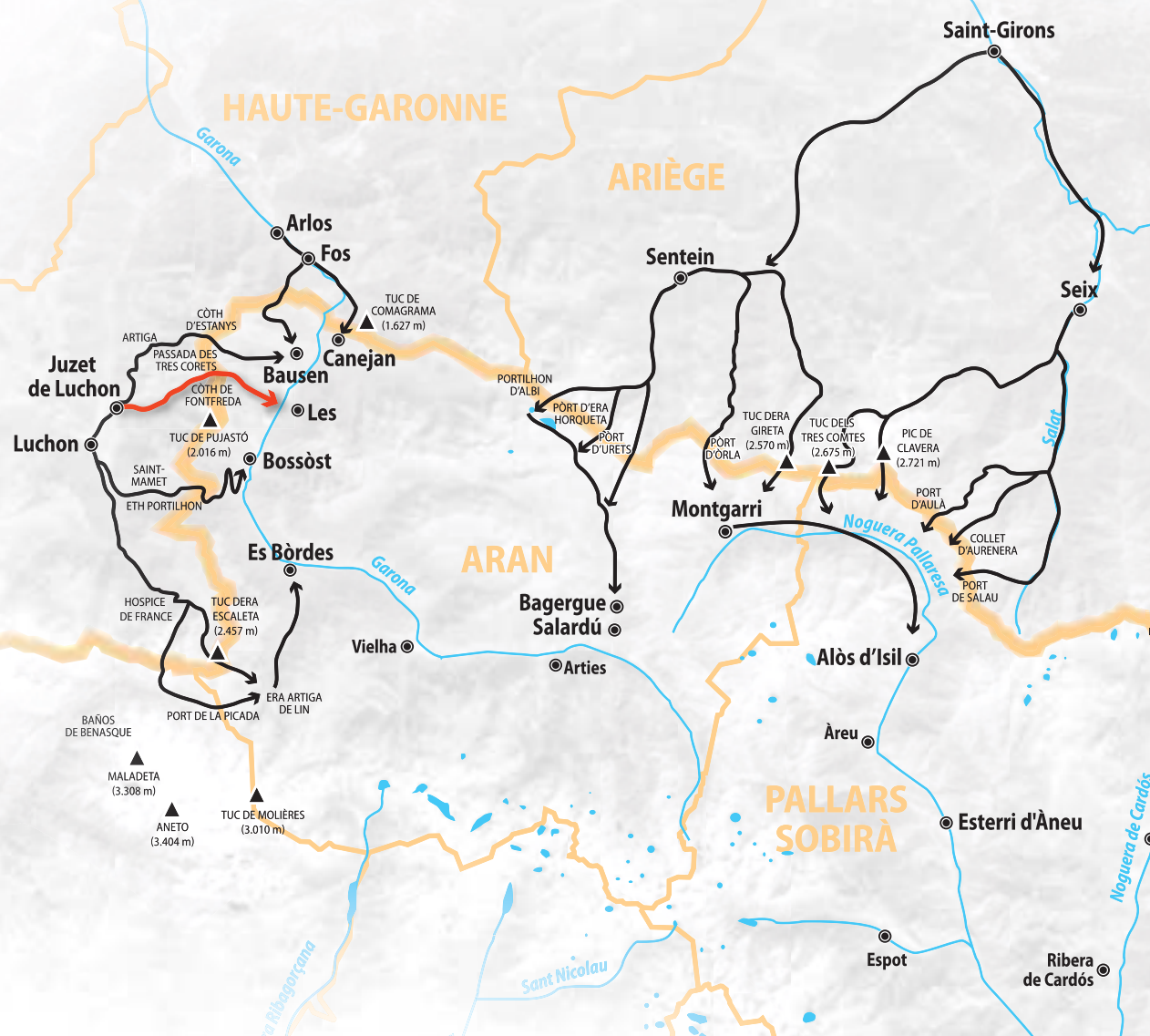
"Els criteris històrics en primer lloc, i el fet que els espais siguin accessibles i siguin a prop de nuclis de població, han estat determinants per a l'elecció d'aquests itineraris, que més enllà d'una proposta de recupera-

AL JUNY

Les previsions són que les rutes estiguin senyalitzades abans de l'estiu vinent, al voltant del mes de juny

ció antropològica, la memòria històrica i la promoció turística, és també un homenatge a la generositat entre dos pobles, el jueu i el català", va explicar Reñé.

Duanes, itineraris de fugida, casernes policials, presons o llocs d'acollida i hotels seran alguns dels espais que convidaran a la reflexió i que permetran descobrir als visitants vivències com la del sastre Avraham Bielinsky i la seua esposa Esther Guita. Alarmats per l'antisemitisme creixent a Alemanya van emigrar a França. Amb la duresa del



El president de la Diputació, Joan Reñé, i l'ambaixador israelià, Alon Bar, al camí de Tavascan.

RETROBAMENTS

Evadits jueus que van creuar de nens o fins i tot nadons, en els últims anys hi han tornat, agraïts

govern de Vichy presidit per Pétain, es van traslladar amb els seus dos fills (Reinold i Françoise) de París a Pau, encara a la França lliure. Allà ell va trobar feina en una fàbrica tèxtil propietat de Victor Masplé-Somps. Amb la imminent arribada dels alemanys al sud de França, van planejar una altra vegada la fugida. Masplé-Somps els va aconseguir passaports per arribar a Hondures, però una vegada a Espanya van ser detinguts a Les. Mentre la policia esperava ordres de si expulsar-los a França o deixar-los continuar el viatge, algú va segellar-los els passaports. Es van traslladar a Vigo i d'allà a Venècia, on van arribar el 3 de febrer del 1943. Alhora, Masplé-Somps va ser detingut per la Gestapo i va tras-

lladat al camp de concentració de Sachsenhausen, on va morir al febrer del 1945. L'agost del 2013, just un any després de descobrir el punt exacte pel qual la seua família havia aconseguit escapar-se dels nazis, Françoise Bielinsky, amb 75 anys, va tornar a Les, on va agrair l'ajuda rebuda.

És una de les moltes vivències, com la de la família Henle, que en la seua travessia de França a Tavascan va ser protegida pels Rogalle. El 2004, el nadó Henle, ara ja amb 64 anys, es va retrobar amb la seua salvadora a Aulus-les-Bains, la població francesa d'on havien sortit, en un emotiu acte. Precisament en l'encreuament de camins de Tavascan en el qual se separaven diverses rutes es va instal·lar dimecres un monòlit commemoratiu. *Tornem pel record als vells passos d'aquest camí*, pot llegir-s'hi en català, hebreu, anglès i francès. Aquest vers extret de *La pell de brau*, del poeta Salvador Espriu, és tota una metàfora. Recordar per no repetir errors. En serem capaços?

'Perseguits i salvats' fa referència als perseguits per règims totalitaristes i salvats per ciutadans que moltes vegades es jugaven la vida per aquestes persones.

Per evitar ser trobats i morir en mans dels policies, sempre escollien els camins més difícils i complicats, la qual cosa convertia, encara més, la seua travessia en un calvari.

La senyalització coincideix el 2014 amb 20 anys de la recuperació del Camí de la Llibertat, una de les principals rutes de pas de França al Pallars dels refugiats de l'Europa ocupada.

LES CLAUS

Els escenaris

■ Els escenaris del pas dels evadits jueus pel Pirineu de Lleida són múltiples i variats. Tanmateix podrien englobar-se en duanes; rutes de fugida; casernes de la policia i la Guàrdia Civil; presons i espais de concentració; llocs d'acollida i hotels.

Les duanes

■ A les comarques de Lleida hi havia dos duanes: una a Pont d'Arre (a pocs quilòmetres de Les) i l'altra a la Seu d'Urgell. Aquests punts eren vigilats pels agents del cos d'Investigació i Vigilància de la Policia. Es duia a terme el control de persones i es revisaven passaports i mercaderies que pretenien entrar a Espanya.

Les rutes de fugida

■ Rutes de muntanya només transitable a peu, que connectaven França i Andorra amb Espanya per les comarques del Pirineu de Lleida: Val d'Aran, Pallars Sobirà, Alt Urgell, Cerdanya. Es té constància certa d'una vintena, de les quals la Diputació en senyalitzarà quatre, una per comarca.

Quarters de Policia i G. Civil

■ Eren el primer lloc que visitaven els evadits, tant els que havien de revisar la documentació com els detinguts. Eren, entre altres espais, a Les, Bossòst, Alòs d'Isil, Tavascan i la Seu d'Urgell.

Presons

■ Els detinguts eren acusats de pas clandestí de frontera. Primer eren portats a les presons del partit judicial i, més tard, a Lleida. Existia la de Vielha, que els estudiosos creuen que tenia capacitat per a unes 8 persones; la de Sort (n'hi havia dos, una per a homes i una altra per a dones). S'ha documentat que entre 1939 i 1940 van passar almenys 2.660 refugiats per la d'homes i 157 per la de dones entre 1939 i 1944; Tremp, la Seu d'Urgell, Lleida i Cervera (es va habilitar la universitat) també tenien les seues presons.



"Tornem al record pels vells passos d'aquest camí", llegim al monòlit.

Llocs d'acollida

■ Dins de les rutes d'evasió, alguns llocs eren emblemàtics com a espais de descans o lloc de reunió. Entre aquests podem esmentar: Cabana de l'Artiga de Lin (Es Bòrdes), Montgarri, Bordes de Peros (Alt Àneu) i Bordes de Noarre, a més de poblacions com Canejan, Les, Bossòst, Vielha, Alòs d'Isil, Tavascan, Sort, la Seu d'Urgell, Martinet i Lleida.

Hotels

■ Gràcies a consolat i organitzacions de suport als refugiats jueus, com l'American Jewish Distribution Committee, molts evadits van poder ser allotjats en hotels tant a les poblacions de frontera com a les localitats que tenien establiments penitenciaris.

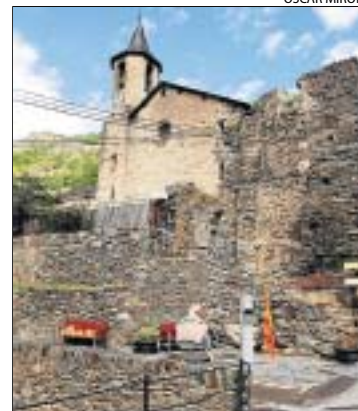
Proposta de senyalització

■ La proposta de senyalització de la Diputació de Lleida atorgarà prioritat als espais més emblemàtics pel seu significat, atenent criteris de rellevància històrica, distribució territorial i possibilitat de ser visitats pel públic.

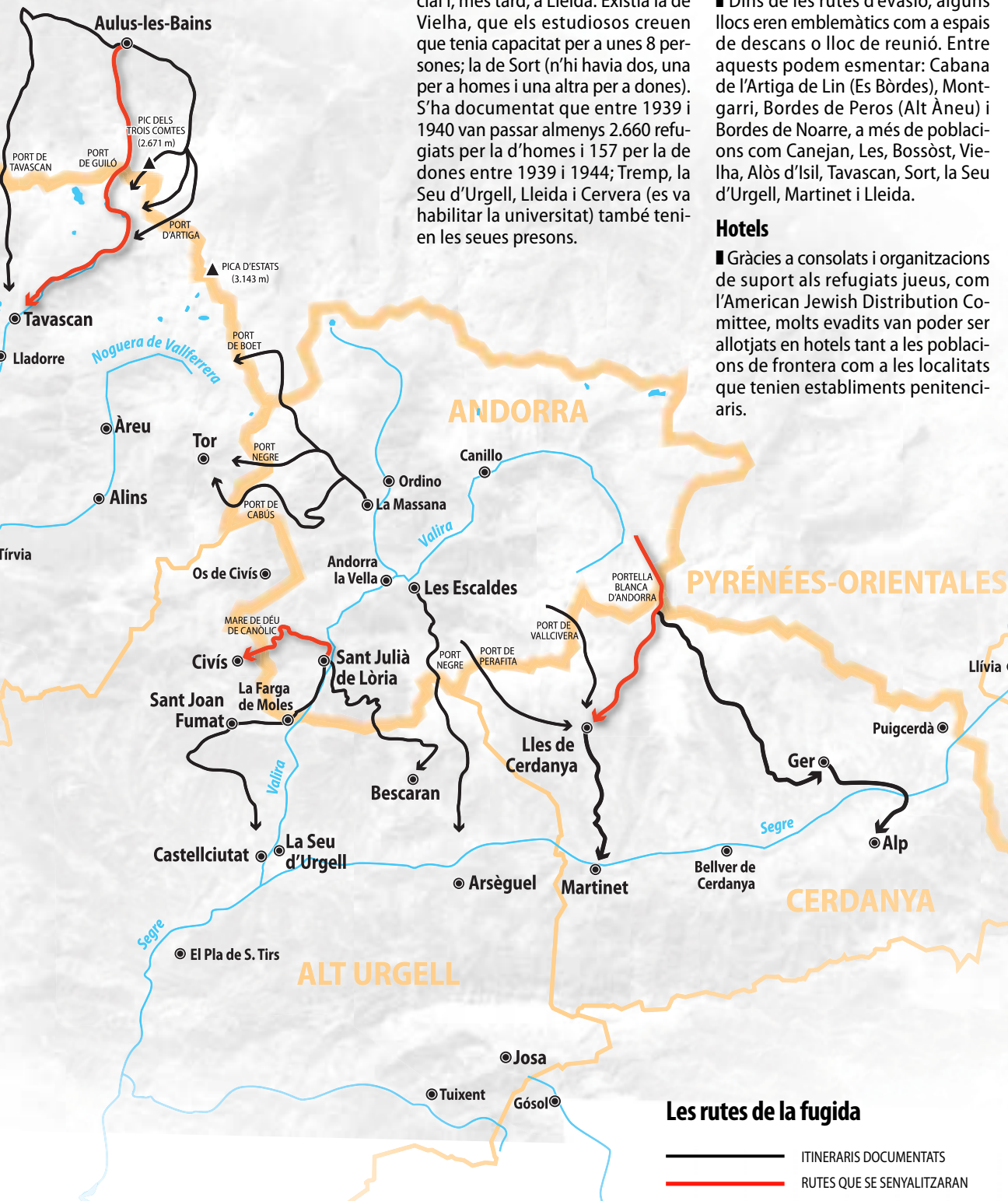
Així, se senyalitzaran les duanes de Pont d'Arre i la Seu d'Urgell. Pel que fa a les rutes, a la Val d'Aran, es marcarà l'itinerari que comunica Luzet de Luchon amb Les a través de la Passada de Tres Corets; al Pallars Sobirà, la ruta des d'Aulus-les-Bains fins a Tavascan passant pel coll de Guiló; a l'Alt Urgell, els itineraris que comuniquen l'Andorra amb les Valls de Valira i a la Cerdanya, l'itinerari que comunica Andorra amb Lles de Cerdanya a través de la Portella Blanca d'Andorra.

El turisme israelià ja representa un 5% i és el que més ha crescut

■ Els visitants israelians s'han convertit en els turistes estrangers el nombre dels quals més ha augmentat en els últims anys, segons va explicar el director del patronat de Turisme de la Diputació, Jordi Blanch. Concretament va assenyalar que "en poc temps han arribat a ser el 5% del total d'estrangers que visiten Lleida". Si ens centrem en el Parc Nacional d'Aigüestortes, una de les destinacions capdavanteres dels estrangers a Lleida, les xifres es disparen. "Els turistes israelians representen un 35%" del total dels visitants d'exterior del nostre país, va afirmar Blanch.



Tavascan, un dels camins.



Infografia: SEGRE

Font: Diputació de Lleida.

ENTREVISTA

«Oportunitat única per saber què va passar de primera mà»

Alon Bar
AMBAIXADOR D'ISRAEL A ESPANYA



Com valora la proposta de la Diputació de Lleida de senyalitzar aquestes 4 rutes d'evasió jueva en el nazisme?

És una iniciativa fantàstica ja que aconseguir posar en el just context el coneixement, la història i el turisme recordant un esdeveniment històric molt dolorós.

Queda molt per saber?

L'interès internacional pel que va passar llavors està creixent en els últims anys. Per una mera qüestió de llei de vida, aquesta es converteix gairebé en una oportunitat única de rememorar la història per part de persones que han sigut testimonis de primera mà del que va succeir.

En hebreu tenim una dita: "Salvar una ànima és salvar un món sencer" i les persones que van ser capaces d'ajudar-ne d'altres durant la persecució van contribuir a la humanitat.

A què atribueix l'augment de visitants israelians al Pirineu de Lleida?

Crec que té molt a veure amb la bellesa de la naturalesa d'aquest entorn, que és fantàstica.